

Armoede in Nederland en de rol van kerken

Inleiding van drs Hub.J.G.M. Crijns, directeur van landelijk bureau Dienst in de Industriële Samenleving vanwege de Kerken (DISK), zoals gehouden tijdens de Voorjaarsconferentie 'Armoede live' over armoede in Nederland van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit in Friedesheim op zaterdag 12 maart 2011.

Armoede heeft vele gezichten, ook in Nederland, in elk dorp, elke plaats. Schrijnend zichtbaar zijn de ontheemden en verwarden die we vaak op straten van grotere steden tegenkomen. Soms ervaren wij hun aanwezigheid als overlast. Even schrijnend zichtbaar zijn de 120 voedselbanken en de 20.000 huishoudens, die daar eind 2010 gebruik van maken. Het taboe rond de voedselbanken is door de TV-serie en actie van de familie Froger in 2008 duidelijk doorbroken. Minder zichtbaar is de stille armoede, die zich afspeelt achter de voordeuren van mensen in alle delen van Nederland, die er op het eerste gezicht vaak niet arm uitzien. Het zijn de gezichten van ouderen, vaak vrouwen met een AOW. De gezichten van allerlei uitkeringsgerechtigden, die een verschraving van de voorzieningen moeten meemaken. Die gezichten hebben allerlei etnische kleuren en afkomsten en ook hier zijn het vooral vrouwen. Het zijn ook de gezichten van betaald werkende mensen, die ondanks hun ploeteren in verschillende baantjes, op of onder de armoedegrens leven. Heel vaak zijn dit zelfstandige ondernemers of familiebedrijven. Eén ingrijpende gebeurtenis kan mensen naar het bestaansminimum duwen. Denk aan echtscheiding, overlijden, verlies van de baan (vooral nu de wereldwijde kredietcrisis zichtbaar wordt), te hoge woonlasten. Het zijn de gezichten van werklozen en mensen die daardoor problemen met de hypotheekaflossing krijgen. De gezichten van mensen met schulden laten vermoeden dat dit steeds vaker voorkomt. De gezichten van vluchtelingen, illegalen, arbeidsmigranten, Roma en Sinti zijn ook zichtbaar her en der. En in al die huishoudens die worstelen met armoede groeien kinderen op. Hun gezichten laten de zorgen van armoede niet zien, maar ze maken wel die levenservaring mee.

Armoede in cijfers

Nederland kent eind 2009 15,698 miljoen mensen, die leven in 6,9 miljoen huishoudens. Daarvan leven er blijkens het 'Armoedesignalement 2010' eind 2009 531.000 (7,7%) onder

de lage-inkomensgrens¹. We hebben het dan over 1.090.000 personen. Ten opzichte van 2008 kwam dit neer op een stijging met 41.000 mensen (0,2 procent).

In 2009 leefden 164.000 huishoudens al vier jaar of langer onder de lage-inkomensgrens. Dat komt overeen met 2,6% van alle huishoudens; dat was net zoveel als in 2008. In aantallen personen gaat het dan 2009 om 328.000 (2,3% van de bevolking). Van de huishoudens met bijstand als belangrijkste inkomensbron leefden bijna zes op de tien onder de beleidsmatige inkomensgrens. Bij huishoudens met een migrantenafkomst ligt het percentage armoedehuishoudens vier keer hoger dan bij huishoudens met een Nederlandse achtergrond. Volgens het niet-veel-maar-toereikendcriterium (SCP) leefde in 2009 6,2% van de Nederlanders in een huishouden met een besteedbaar inkomen onder deze grens. Dat waren 971.000 personen in 453.000 huishoudens. In 2008 verkeerde 5,5% van de personen onder deze grens. Op basis van het niet-veel-maar-toereikendcriterium nam de langdurige armoede van 2008 op 2009 wel toe. Het aandeel personen dat tenminste drie jaar onder deze grens verkeerde steeg van 2,0% tot 2,2%.

Eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen, huishoudens uit diverse etnische groepen, alleenstaanden tot 65 jaar, chronisch zieken en mensen met een beperking, en anderen zonder pensioenregeling kampen het vaakst met armoede. Het aandeel kinderen van 0-17 jaar in armoede is in 2009 gestegen. In 2009 was hun aantal volgens de lage inkomensgrens 331.000 (9,9 %), waarvan 108.000 langer dan vier jaar. Ruim vier op de tien van hen groeit op in een bijstandsgezin.

Volgens de armoedegrens 'niet-veel-maar-toereikend' leefden in 2009 311.000 kinderen of 9,1% van de 0-17 jarigen in een arm huishouden. In 2008 was dat 8,1%.

---

¹ De *lage-inkomensgrens* is afgeleid van het bedrag dat een alleenstaande bijstandsgerechtigde in 1979 ontving. Voor latere jaren is deze norm bijgesteld via de consumentenprijsindex. Dit niveau is niet gekoppeld is aan een bepaald minimaal consumptiepakket. Dit niveau wordt verhoogd voor diverse samenlevingsvormen: meerpersoonshuishoudens en kinderen.

De *budgetgerelateerde grens* is door het Sociaal Cultureel Planbureau in 2005 vastgesteld met behulp van normbedragen, die het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) regelmatig publiceert. Deze armoedegrens is uitgewerkt in twee varianten. Voor beide varianten is 2000 het referentiejaar (en wordt vanaf dat jaar geïndexeerd).

- a. In de laagste variant is gekeken naar wat men in Nederland voor een alleenstaande als volstrekt minimaal kan beschouwen, ofwel de *basisbehoefte* (*basic needs*) en de kosten die daarmee gemoeid zijn. Dit zijn de nauwelijks te vermijden uitgaven voor voedsel, kleding, wonen (o.a. huur, verzekeringen, energie, water, telefoon, inventaris, onderhoud woning en woongerelateerde belastingen) en enkele overige posten (zoals voor vervoer, extra ziektekosten, persoonlijke verzorging en wasmiddelen).
- b. In de tweede variant zijn ook bescheiden uitgaven opgenomen voor recreatie, lidmaatschap van een bibliotheek, een sport- of hobbyvereniging, een abonnement op een krant en tijdschrift, en een huisdier. Zo'n consumptiepeil wordt aangeduid als *niet veel, maar toereikend* (*modest but adequate*). huur, verzekeringen, energie, water, telefoon, inventaris, onderhoud woning en woongerelateerde belastingen) en enkele overige posten (zoals voor vervoer, extra ziektekosten, persoonlijke verzorging en wasmiddelen).
- c. In de tweede variant zijn ook bescheiden uitgaven opgenomen voor recreatie, lidmaatschap van een bibliotheek, een sport- of hobbyvereniging, een abonnement op een krant en tijdschrift, en een huisdier. Zo'n consumptiepeil wordt aangeduid als *niet veel, maar toereikend* (*modest but adequate*).

Deze jonge mensen worden geconfronteerd met problemen op verschillende terreinen: sociaal-emotionele ontwikkeling, onderwijs, gezondheid, inkomen. Een kwart van de gezinnen op het minimum eet niet elke dag een warme maaltijd, omdat het geld daarvoor ontbreekt.

Meer werkende armen

Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) beschouwt een betaalde werkende als arm indien hij of zij onder de armoedegrens zit en werkend is, en het inkomen uit werk het grootste bestanddeel is van het totale inkomen. Het sociaal minimum voor een alleenstaande is 917 euro per maand (inclusief vakantietoeslag), voor een gezin (ouders, twee kinderen) 1490 euro (niveau 2011).

Rond 1990 stonden tegenover één werkend arm huishoudens twee arme uitkeringsgerechtigde huishoudens. Aan het eind van het decennium was de verhouding opgelopen tot één op één. In het jaar 2000 waren er 232.000 huishoudens met als belangrijkste inkomstenbron werk in loondienst of als zelfstandig ondernemer, die met hun inkomen onder de lage-inkomensgrens bleven. In 2007 constateerde dat het Sociaal en Cultureel Planbureau dat er 281.000 mensen zijn die wél betaald werken, maar toch arm zijn.

Het aantal werkende armen is in 2010 gestegen tot 576.000. Voor het eerst in jaren stijgt het aantal kinderen dat opgroeit in armoede weer (ruim 9 procent). En de kans dat een één-oudergezin te weinig geld heeft, is inmiddels meer dan 25 procent. Dit zijn de belangrijkste conclusies uit het Armoedesignalement 2010 van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De cijfers hebben betrekking op 2009. De verslechtering is voornamelijk toe te schrijven aan de economische crisis. Hierdoor hebben veel flexwerkers en zzp'ers hun werk verloren. Van zelfstandigen die hun bedrijf overeind hebben kunnen houden zijn de inkomsten behoorlijk zelfstandigen gedaald.

'Werkende armen' maken een groeiend deel uit van de totale groep arme huishoudens; hun aandeel nam het afgelopen decennium toe van 50% naar 59%.

Migranten en niet-Westerse huishoudens in armoede

Het armoederisico van mensen van Turkse, Marokkaanse of overig niet-westerse herkomst is eind 2009 (18-22%). In 2009 had bijna een kwart van de huishoudens met een niet-westerse hoofdkostwinner een laag inkomen. Dit is ruim driemaal zo veel als gemiddeld en vier keer zo veel als onder autochtonen. Bij niet-westerse huishoudens heeft het lage inkomen bovendien vaker een aanhoudend karakter: bij hen komt een langdurig laag inkomen daardoor bijna vier keer zo veel voor als gemiddeld. Huishoudens waarvan de hoofdkostwinner uit Marokko afkomstig is, werden in 2009 met 13,6% het meest getroffen door een langdurig laag inkomen. Onder Surinaamse huishoudens kwam een langdurig laag inkomen in 6,7% van de gevallen voor.

De dynamiek van werk naar uitkering en omgekeerd is bij niet-westerse allochtonen groter dan bij autochtonen, vooral bij jongeren. In economisch slechte tijden (2005 en 2009) neemt het percentage met een laag inkomen sterker toe, in goede tijden (2006-2007) sterker af dan voor de totale groep huishoudens.

Meer huishoudens in de problemen

Het aantal huishoudens met problematische schulden is verontrustend gegroeid de afgelopen drie jaar. Van 200.000 in 2005 via 350.000 in september 2008 naar 500.000 eind 2008. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft in 2008 opdracht gegeven voor

een onderzoek naar huishoudens met een verhoogd risico op problematische schulden. In oktober 2009 heeft het bureau Panteia de resultaten gepubliceerd in 'Huishoudens in de rode cijfers'. Bijna één op de tien huishoudens in Nederland kampte met problematische schulden. Dat zijn 700.000 huishoudens, met de effecten van de economische neergang nog voor de boeg! Nog eens 250.000 huishoudens kampen in oktober 2008 met hun financiën vanwege hun koophuis. In november 2008 blijken er dus ongeveer 1 miljoen huishoudens te zijn met een problematische geldhuishouding. In deze cijfers zit volgens de deskundigen 60% van de huishoudens met een laag inkomen, laaggeletterd, wisselende loopbaan met betaald werk. Dat is de groep die traditioneel bekend is vanuit de sociale zekerheid. Ongeveer 40% van deze groep is nieuw: hoog inkomen, tweeverdieners, hooggeletterd, stevige loopbaan met betaald werk. Bijzonder in deze groep is dat ze eerder in de problemen blijkt te komen door echtscheiding dan door werkloosheid.

Volgens het 'Armoedesignalement 2010' hadden arme huishoudens in 2009 volgens alle armoedegrenzen vaker financiële problemen dan huishoudens met een hoger inkomen. Huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens rapporteerden vaker betalingsachterstanden dan huishoudens met een hoger inkomen (2009: 17% tegen 4%). Ook gaven ze vaak aan zich bepaalde uitgaven niet te kunnen veroorloven. Zo rapporteerde ruim 11% onvoldoende geld te hebben voor een warme maaltijd met vlees, vis of kip om de dag. Bijna 40% had niet genoeg geld om regelmatig nieuwe kleren te kopen. Ook gaf 37% aan (zeer) moeilijk te kunnen rondkomen.

Uit de 'Monitor Betalingsachterstanden 2010' komt naar voren dat bij alle huishoudens alle onderscheiden vormen van betalingsachterstanden ten opzichte van de Monitor 2009 zijn toegenomen. Met inbegrip van de 32.000 WSNP-trajecten zijn er einde 2010 in Nederland ruim 1,89 miljoen huishoudens met diverse vormen van betalingsachterstanden. Gerelateerd aan het totaal van bijna 7,1 miljoen huishoudens (CBS-Statline) blijkt dat dit 26,7% van alle huishoudens is. In 2009 lag dit percentage op 24,8% en in 2008 bedroeg dit percentage 27,0%.

Armoede en diaconale hulp

In 2010 hebben vijftien kerken en bisdommen de resultaten bekend gemaakt van een onderzoek naar de financiële hulp, die Parochiële Caritas Instellingen (PCI), diaconieën en andere kerkelijke instellingen geven aan individuen in nood. Het onderzoek 'Armoede in Nederland 2010' is op 4 november gepresenteerd (Alle resultaten en de teksten staan op de website van Kerkinactie: www.kerkinactie.nl/armoedeonderzoek). Ruim driekwart van de betrokken kerken geeft aan betrokken te zijn bij diaconale hulp, zowel aan individuen als door middel van collectieve projecten. Het meest opvallend is dat in het crisisjaar 2009 het aantal hulpvragen gestegen is. Binnen de Protestantse Kerk in Nederland zijn de hulpvragen verdubbeld van 7.623 in 2008 naar 15.852. Bij de Rooms-Katholieke Kerk is het aantal met ruim 20% gestegen van 9.809 in 2008 tot 11.911 aanvragen om hulp in 2010. De totaalcijfers laten zien dat een diaconale organisatie gemiddeld 11,2 aanvragen per jaar ontvangt. Gemiddeld besteedt een diaconale organisatie een bedrag van € 4.058 aan individuele financiële hulpverlening. Omgezet in totaalcijfers komt het erop neer dat de diaconale organisaties € 12.327.739 aan individuele hulpverlening hebben besteed. Naast individuele hulp ondersteunen de diaconale organisaties ook collectieve initiatieven van armoedebestrijding zoals noodfondsen, voedselbanken of andere diaconale doelen, die zich op groepen richten, zoals jongeren, vrouwen en ouderen. Daarmee is een bedrag gemoeid van € 12.206.330. Dit optellend bij het eerder genoemde bedrag voor individuele hulp en de specifieke middelen die

besteed worden om de situatie van mensen te verlichten via kerstpakketten, te weten € 3.369.915 en ondersteuning via inloophuizen, te weten € 1.715.562 is met de diaconale hulp een totaalbedrag gemoeid van € 29.619.546.

Wie worden dan vooral geholpen?

De kerken helpen geen andere groepen dan in reguliere onderzoeken rond armoede van het SCP en CBS naar voren komen. Vooral alleenstaande ouders worden geholpen (51,8%), direct gevolgd door mensen zonder betaald werk (48%). Volgens de gegevens van de kerken zijn dit niet samenvallende groepen. Andere veelvoorkomende groepen zijn ouderen, asielzoekers en mensen met psychische beperkingen. Diaconale organisaties geven aan dat hulpvragen vooral nodig zijn vanwege schuldenproblematiek of dat men lang met een laag inkomen moet rondkomen. De derde veel genoemde oorzaak is de onbekendheid met regelgeving en de bureaucratie. Ook incidentele hoge uitgaven waarvoor op een andere manier geen voorzieningen voorhanden zijn, veroorzaken dat mensen hulp moeten vragen bij een diaconale organisatie. De belangrijkste conclusie zit op het einde van alle cijfers. Grote groepen burgers zijn langdurig afhankelijk geworden van diaconale hulp. Hun positie is dermate kwetsbaar dat hun recht op het opbouwen van een zelfstandig economisch bestaan teniet is gedaan. De zorg- en beschermingstaak van de overheid blijkt te kort te schieten. Dat is iets wat de kerken tegen de borst stuit. Dit onderzoek zal daarom niet alleen in eigen kring besproken moeten worden, maar hoort vooral thuis op de tafels waar het gesprek wordt gevoerd met de lokale en landelijke overheid, overige partijen en organisaties. Zeker nu het gevaar dreigt dat de financiële draagkracht en ondersteuning van deze groepen door bezuinigingen nog meer onder druk komen te staan. De diverse onderzoeken en de ervaringscijfers van de kerken leren dat de situatie in Nederland erger is geworden. De armoede is gegroeid en daarmee samenhangend de huishoudens in schulden. Er is alle aanleiding om waar dat kan hulp in te zetten. Dat kan onder de noemer van barmhartigheid en dan mik je vooral op noodhulp en incidentele ondersteuning. Onder de noemer van gerechtigheid is ook inzet nodig: met structurele maatregelen is armoede ook te bestrijden voor grotere groepen. Daar is inzet van iedereen voor nodig en die gevraagde solidariteit maakt het spannend.

Wat kunnen kerken doen?

In het ontwikkelen van diaconale activiteiten rond armoede zijn enkele uitgangspunten van belang. Ze staan uitgebreid beschreven in *Armoede en recht doen. Helpen onder protest in de praktijk*, Arme Kant van Nederland/EVA, 's-Hertogenbosch 2010, pag. 133-141.

- 1) Laat je raken door de nood van je medemens. Wissel steeds weer met elkaar uit hoe de verhalen van mensen die in armoede leven je raken en hoe ze anderen raken.
- 2) Werk vanuit een eigen visie, christelijke zorg voor de naaste en spiritualiteit. Laat je inspireren en voedt de eigen geloofsbronnen.
- 3) Maak bondgenootschappen met armen en hun groepen of organisaties.
- 4) Verzamel kennis en informatie over het lokale netwerk. Je hoeft niet altijd het naadje van de kous te weten, mits je wel de weg weet te vinden naar juiste informatie of de juiste mensen.
- 5) Werk samen met anderen in je eigen woonplaats. Je hoeft niet alles zelf te doen. Maar met elkaar weet je meer, kan je meer en bereik je meer mensen.
- 6) Ga georganiseerd te werk oftewel weet wat je doet oftewel denk na voordat je wat doet. Probeer te vermijden dat je je criteria voor hulp gaat uitvinden terwijl je iemand aan het helpen bent. Maak een protocol voor procedure en criteria bij hulpaanvragen.

- 7) Ga met beleid te werk. Weet welke stappen je wanneer kunt zetten. Waar plaats je het diaconale werk binnen de samenleving en hoe verhoudt dit zich met anderen?
- 8) Maak publiciteit over je diaconale werk. Denk niet dat anderen jou wel vinden, maar zorg ervoor dat jij anderen vindt en dat je door anderen gevonden kunt worden.
- 9) Doe op basis van je ervaringen met diaconale hulp beroep op politiek en samenleving om in beleid vooral de positie van mensen die langdurig en soms blijvend op of onder het minimuminkomen moeten leven structureel te verbeteren.
- 10) Stel het diaconale werk aan de orde in de andere activiteiten van de geloofsgemeenschap: bij liturgie, catechese, gemeenschapsopbouw en bij vergaderingen.

Hoe kunnen kerken nu activiteiten ontwikkelen ter bestrijding van armoede en hulp aan mensen die financieel in de knel zitten? We baseren ons daarbij mede op de ervaringen en inzichten die inmiddels in meer dan twintig jaar zijn opgedaan en de principiële Bijbelse lijnen over rechtdoen. In de handreiking *Armoede en recht doen. Helpen onder protest in de praktijk* (Werkgroep Arme Kant van Nederland en Kerk in Actie 2010) zijn achttien concrete voorbeelden genoemd en uitgewerkt. In de onderstaande 10 punten komen de meeste weer tevoorschijn.

1) Hoe bereiken we armen?

Een steeds weer terugkerende vraag vanuit lokale kerken is: 'Hoe bereiken wij de armen? Wij kennen ze niet!' Als tien procent van Nederland arm is, dan is meestal ook tien procent van de eigen plaats, wijk, of dorp arm. Ga dus eens op zoek waar arme mensen vaak komen: bij de school, de thuiszorg, de sociale dienst, de goedkope supermarkt, de voedselbank, de ruilwinkel, de voetbalclub, etc. Doe aan huisbezoek. Zie het project uit Skarsterlân, waar vrijwilligersorganisaties samen huisbezoek hebben gedaan met de Kanskaart als middel tegen het niet-gebruik van voorzieningen. Lees verder in *Armoede en recht doen. Helpen onder protest in de praktijk*, pag. 117-121.

2) Werken met de armen: het ontwikkelen van bondgenootschappen

De opbouw van contacten met organisaties van armen zelf en organisaties die met en voor armen werken is van belang voor het krijgen van contact met armen. De ervaring leert dat het veelal klein begint, met contacten met een kleine groep mensen, om daarna via mond tot mond reclame en andere vormen van bekendmaking uit te groeien. Maak een Steunpunt Minima, zoals men in Raalte gedaan heeft: lees verder in *Armoede en recht doen. Helpen onder protest in de praktijk*, pag. 112-116.

3) Er zijn voor mensen

Deze presentatie kan materieel en immaterieel zijn. Ook bij hulpverlening geldt dat het van belang is om aan te sluiten bij de leefwereld van de armen zelf, om het opbouwen van een relatie, waarin mensen hun levensverhalen kunnen vertellen (narratief), waarin hun ervaringen, vreugden en verdriet tot uitdrukking komen. In deze relatie gaat het dus allereerst om communicatie met een opmerkzaamheid voor 'heel de mens'. Ontwikkel een eigen of samen met anderen een lokaal Noodfonds. Zie het voorbeeld van Hellendoorn in *Armoede en recht doen. Helpen onder protest in de praktijk*, pag. 72-77.

4) Materiële hulpverlening

Ongeveer 75% van de kerkelijke gemeenten in de Protestantse Kerk in Nederland is inmiddels betrokken geraakt bij materiële hulpverlening. Deze vindt meestal in de vorm van giften plaats. Denk ook aan voedselbank, kleding- of ruilwinkel, eetproject, kerstpakkettenactie, inloophuis, betaalbare vakantie, Exodushuis, hospice, enzovoorts. Zie het voorbeeld van Lelystad in *Armoede en recht doen. Helpen onder protest in de praktijk*, pag. 78–83.

5) Ontwikkel een maatjesproject.

Eind 2010 kende 27% van de 7,1 miljoen Nederlandse huishoudens een betalingsachterstand van meer dan 2.000 euro. De helft van de huishoudens had een positieve reserve voor maar één maand. Daarom hebben kerken een SchuldHulpMaatje project opgezet, dat in de loop van 2011 in steeds meer plaatsen in Nederland wordt opgezet. Het doel is om samen met de burgerlijke overheid mensen bij te staan in hun strijd tegen de schulden, zodat ze na verloop van tijd weer gewoon mee kunnen doen. Kijk voor verdere informatie op www.schuldhulpmaatje.nl

6) *Werken aan bewustwording in kerken en samenleving en erkenning van het vraagstuk.*

Dit gebeurt door het organiseren van ontmoetingen en cursussen, het beleggen van bijeenkomsten waar armen hun verhaal vertellen, het publiceren van rapporten, publiciteit enzovoort. Het gebeurt door verhalen te vertellen, in liturgie en catechese en bij bijeenkomsten armoede aan de orde te stellen. De ervaring leert dat het steeds weer nodig is om de leefwereld van armen bekend te doen worden bij niet-armen. Deze kennis is niet vanzelfsprekend en ook is er verkeerde beeldvorming, vooral als het individuele schuldmodel gehanteerd wordt en niet de maatschappelijke achtergronden onderkend worden. Zie het voorbeeld van Maarssen met een themadienst over vrouwen en armoede in *Armoede en recht doen. Helpen onder protest in de praktijk*, pag. 84–87. Een leuk instrument rond bewustwording is het Budgetspel. Zie hoe het spel gespeeld is in Noord-Holland in *Armoede en recht doen. Helpen onder protest in de praktijk*, pag. 98–101.

7) *Signaleren, pleitbezorging, zaakwaarnemers in het publieke debat en inzet dat armen zelf aan het woord kunnen komen*

Het betreft hier zaken als het gesprek met de politiek, vakbeweging, werkgevers, woningbouwcorporaties, nutsbedrijven, scholen en andere van belang zijnde politieke en maatschappelijke actoren. Nadrukkelijk wordt ernaar gestreefd om de verhalen van armen zelf en hun ervaringen en inzichten in het publieke domein naar voren te laten komen en om deze te doen erkennen als waardevolle en onontbeerlijke bron van kennis naast wetenschappelijke kennis, vooral als deze abstract en statistisch van aard is. Helpen onder protest dus. Zie het voorbeeld van Hellendoorn in *Armoede en recht doen. Helpen onder protest in de praktijk*, pag. 72–77.

8) *Hou een anonieme registratie bij van hulpvragen*

Registreer de hulpvraag, waarom, en wat uw antwoorden zijn geweest. Leer van je eigen praktijk. Ga ook na waarom er bepaalde vragen wel voorkomen en andere bijvoorbeeld niet. Maak je ervaringen kenbaar aan andere in je dorp, wijk, stad. Lees het voorbeeld van Amersfoort in *Armoede en recht doen. Helpen onder protest in de praktijk*, pag. 47–49.

9) *Samenwerking met andere betrokkenen*

Te denken valt aan organisaties van uitkeringsgerechtigden, mensen met en handicap en chronisch zieken, ouderenorganisaties, organisaties van migranten, de vakbeweging. Zij werken nu samen in de Alliantie voor Sociale Rechtvaardigheid, die door de regering als officiële gesprekspartner is erkend. Dit model kan uiteraard ook op lokaal niveau toegepast worden en daar zijn ook voorbeelden van te geven. Ontwikkel, stap in, doe mee, wees actief in een plaatselijke WMO Raad, of een lokale Sociale Alliantie, of een vrouwen netwerk. zie het voorbeeld van het Zwolse Armoedepact in *Armoede en recht doen. Helpen onder protest in de praktijk*, pag. 127-131.

10) Het vormen van een kerkelijk netwerk

In vele kerkelijke gemeenten gebeurt er wel iets op het terrein van armoedebestrijding, hoe beperkt soms ook. Al snel kan dan de gedachte ontstaan van: 'wat haalt het uit? Het feit dat men deel uitmaakt van een breder netwerk werkt bemoedigend. Voorts is zo'n netwerk van belang om ervaringen uit te wisselen en door te geven, om op landelijk niveau politieke en maatschappelijke actoren aan te spreken en om een beweging als zodanig in de samenleving te profileren. Ontwikkel, stap in, doe mee, wees actief in een lokaal Diaconaal Platform, een plaatselijke WMO Raad, of een lokale Sociale Alliantie. Zie het voorbeeld van het Diaconaal Platform Ede in *Armoede en recht doen. Helpen onder protest in de praktijk*, pag. 56-61.

Hub Crijns, directeur

Landelijk bureau DISK, Luijbenstraat 17, 5211 BR 's-Hertogenbosch
homepage: www.disk-arbeidspastoraat.nl; e-mail bureau: info@disk-arbeidspastoraat.nl
tel bureau DISK: 073-6128201;
tel Arme Kant van Nederland/EVA: 073-6121939; homepage: www.armekant-eva.nl
www.duurzamekerk.nl; www.rkdiaconie.nl

DN 06 p.6 (dgWW – 368 woorden)

Wat hebben wij met armoede?

Henk Blom

Voor de voorjaarsconferentie van doopsgezind WereldWerk – 11 tot 13 maart in Fredeshiem – was een goed thema gekozen: *Armoede Live*. De ruim vijftig aanwezigen spraken zich er positief over uit. Dat het aantal deelnemers wat tegenviel, moet andere oorzaken gehad hebben. Gebrek aan publiciteit? Teveel andere activiteiten in het Jubileumjaar? Vrijdagavond hadden de jongeren zich al beziggehouden met het werk van de voedselbanken. Hiervoor brachten de conferentiegangers zelf ook bijdragen mee. Vanaf zaterdag heeft de voltallige conferentie zich op verschillende manieren beziggehouden met het onderwerp, waarover in onze kringen in het algemeen toch te weinig wordt gesproken. Directeur Hub Crijns van het landelijk bureau DISK – oecumenisch arbeidspastoraat – sprak over 'Armoede in Nederland en de rol van de kerken'². Armoede heeft vele gezichten, zoals van ontheemden en verwarden op straat, van vluchtelingen, illegalen, arbeidsmigranten, Roma, Sinti en vele anderen. Onzichtbaar daarnaast is de stille armoede van hen, die er niet mee te koop willen lopen. Di-

---

²Zie voor de complete inleiding - met cijfers: www.dgwereldwerk.nl

verse bronnen leveren schrikbarende cijfers. De kerken bieden jaarlijks tegen de 30 miljoen euro aan individuele diaconale hulp en ondersteuning van voorzieningen als inloophuizen. De zorgtaak van de overheid blijkt tekort te schieten, aldus het rapport *'Armoede in Nederland 2010'*³.

Na deze onthullingen konden de conferentiegangers in verschillende workshops nadere ervaringen opdoen: in een budgetspel rondkomen met een minimum; horen hoe lokale kerken in Hellendoorn gezamenlijk medemensen in nood helpen; napraten over filmbeelden van armen in een rijke samenleving; informatie over hulp bij het solliciteren door de stichting 'Dress for Succes'. Voor veel deelnemers werkten deze workshops als eye-opener. Dit werd versterkt tijdens een plenair nagesprek onder leiding van Karel Blanksma: allerlei suggesties werden genoemd voor wat vanuit de eigen gemeente gedaan zou kunnen worden. Later op de zaterdagavond bespraken enkele deelnemers ook met het bestuur van WereldWerk, wat dit zou kunnen doen aan armoedebestrijding in Nederland. Anderen speelden met veel plezier – maar toch ook met een ondertoon van schrijnende contrasten – een aangepaste versie van het ganzenbord. De zondagochtend bood een meditatiewandeling rond armoede, waarna in de kerk een afsluitende viering volgde, waarin het thema door bijbellezingen, zang en muziek, overdenking, gebed en gaven tot een gezamenlijke beleving werd.

---

³Zie: www.kerkinactie.nl/armoedeonderzoek